

Demokrati är demokraternas diktatur*

En studie över den ryska politiska kulturen

Martin Lundvall

*Ryskt skämt

Abstract

I have investigated the political culture of post-communist Russia. For a long time it has been assumed that, the history is of great importance in shaping the political culture. I wanted to find out if this was true, I chose to study the political culture of Russia. How great effects had the autocratically legacy of Soviet Union in the democratisation of Russia? My thesis show that the role of history isn't of such great importance, instead it's the Russian state that has had the greatest possibility of shaping the political culture of Russia but it failed. The Russian citizens already had some sorts of democratic political culture, a culture that had materialised despite the Soviet society. The political culture of Russia today is of materialistic dimension, even if people want democracy they most of all want a better economic situation. I also found out that the reforms in Russia have contributed little to improve the country's democratic situation. The small democratic political culture which exists has not been allowed to grow and help developing Russia towards democracy.

Key word: Political culture, Russia, reforms, democratisation, role of history

Characters: 68 128

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Metod	2
1.3	Teoriansats	3
1.4	Operationalisering	3
1.5	Svårigheter kring studiet av politisk kultur	4
1.5.1	Studier av sovjetisk och rysk politisk kultur	5
1.6	Avgränsningar	6
1.7	Disposition	6
2	Teori	7
2.1	Introduktion av politisk kultur.....	7
2.2	Historiens roll.....	7
2.3	Politisk kultur i oroliga tider	8
2.4	Återgång till gamla normer	9
2.5	Materialistiskt/Postmaterialistisk	10
2.6	Politiskt förtroende.....	11
2.7	Teoriernas praktiska tillämpning.....	12
3	Historiens roll - Sovjetunionens arv	13
3.1	Homo Sovieticus - den sovjetiska människan.....	13
3.2	En alternativ politisk kultur.....	14
3.3	Den sovjetiska politiska kulturen	14
3.3.1	Statens roll i samhället	14
3.3.2	Demokrati eller ekonomisk tillväxt?	15
3.3.3	Folkligt deltagande.....	15
4	Politisk kultur i Ryssland	17
4.1	Politisk kultur i det oroliga Ryssland	17
4.2	Återgång till gamla normer?	18
4.2.1	En stark ledare	18
4.3	Materialistiskt/Postmaterialistisk	19

4.3.1	Politiska manifestationer	20
4.4	Politiskt förtroende	20
4.5	Reformerna påverkan på den politiska kulturen	21
4.5.1	Civilt samhälle.....	22
4.5.2	Partier	23
5	Slutsats	24
5.1	Formandet av den politiska kulturen	24
5.1.1	Historiens roll	24
5.1.2	Statens roll.....	24
5.2	Sammanfattning av den politiska kulturen.....	25
6	Referenser.....	28

1 Introduktion

Den åttonde december 1991 mötte Rysslands president, Boris Jeltsin, Leonid Kravtjuk ledare för Ukraina, och Stanislav Sjusjkevitj ledare i Vitryssland. Tillsammans annonserade de att de tre republikerna gick ut ur Sovjetunionen. Drygt två veckor senare, den 25 december, avgick Michail Gorbatsjov, som Sovjetunionens president. Sovjetunionen hade upphört att existera, även om Sovjetunionen formellt upphörde den 31 december.

Optimismen var stor, att Sovjetunionens efterföljarstater skulle reformeras, demokrati och marknadsekonomi skulle snabbt införas. I Ryssland lades fokus på snabba ekonomiska förändringar, chockterapi, snarare än demokratiska reformer. (Uhlin, 2006 s. 56) Det skulle förvisso vara smärtsamt, men något alternativ sågs inte. Det viktiga var att ekonomin förändrades, demokrati skulle komma av sig själv.

Så här 15 år efter kan vi tyvärr konstatera att den förda politiken har varit ett misslyckande. Ekonomin ser förvisso imponerande ut med en förväntad BNP tillväxt med 6,5 % (<http://www.imf.org/external/country/RUS/index.htm>) och denna siffra kan eventuellt komma att stiga. Ekonomin är beroende av råvaruexport, stora summor försvinner varje år genom korrruption, befolkningsminskning, miljöförstöring och en sjunkande standard inom infrastrukturen är andra problem, som Ryssland lider av. Samtidigt har de ekonomiska reformerna stannat, och demokratin har gått bakåt. The freedom house klassade 2004 Ryssland, som delvis fritt (partly free) men ett år senare hade Rysslands blivit nedgraderat till ofritt (not free).

Studiet av demokratisering är centralt inom statsvetenskapen och att främja demokratisering är något eftersträvansvärt för många vitt skilda parter. Demokrati utgör i allra sista hand av människors deltagande och åsikter, trots detta ligger studiet och rapporteringen kring demokrati och demokratisering ofta på en makronivå. Vad gör regeringen i Ryssland för att landet ska bli mer demokratiskt? Vad innebär det senaste Dumavalet, är det en framgång för demokratin eller en tillbakagång? Vad människor vill och hur deras åsikter påverkar utvecklingen verkar i hög grad marginaliseras. I fallet Ryssland skylls ofta utvecklingen på de politiska ledarna, den politiska strukturen eller kaoset, som uppstått efter Sovjetunionens fall. Finns det kanske någon helt annan orsak till misslyckandet av reformeringen och demokratiseringen av Ryssland, finns det överhuvudtaget någon demokratiskt idé i Ryssland?

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt syfte med uppsatsen är inte att undersöka reformerna, utan istället se på vad som inte har gjorts. Den politiska kulturen i Rysslands sägs ofta vara präglad av de historiska erfarenheterna. Ryssland har aldrig upplevt någon demokrati och har därför svårt att bli demokratiskt, eftersom människor helt enkelt inte vet hur man ska göra. Studier kring politisk kultur har ofta präglats av en stark tro på historiens roll i utformandet av landets politiska kultur. Detta är särskilt markant när det rör sig om Ryssland. De händelser, som ledde fram till Sovjetunionens skapande berodde på att Ryssland alltid varit en autokrati. Samma orsaker, som idag gör Rysslands väg till demokrati så svår, nämligen att landets autokratiska förflutna har förstärks av mer än 70 år under bolsjevikisk dominans och som började med att förstöra den spirande demokratin i Ryssland.

Jag menar att Rysslands historiska erfarenheter självklart har en stor betydelse för dess nuvarande utveckling, men inte på något sätt är avgörande. Jag tror att den politiska kulturen är relativt lätt att förändra. Jag anser att min uppsats kan ha en stor betydelse, som jag skrev, så verkar både ledande forskare inom politisk kultur och inom rysslandsområdet vara rörande överrens om att dagens Rysslands beror på dess historiska erfarenheter. Ytterst få ifrågasätter det rådande mantrat att historien är viktig. Jag är inte övertygad och anser att vi inte kan vara förvissade om något förrän tesen har provats.

Min huvudsakliga frågeställning kommer att vara:

- Vad har format den ryska politiska kulturen och vad består den av?

Som synes är frågan mycket konkret, men med hjälp av teorin kommer min fråga att anknyta till en högre abstraktionsnivå. Detta, då min ambition med uppsatsen inte bara är att undersöka den politiska kulturen i Ryssland, utan även bredda kunskapen om fenomenet politisk kultur.

1.2 Metod

Jag ska göra en teoriprovande fallstudie. Teoriprovande, eftersom jag vill prova tesen, om att politisk kultur är relativt lätt att förändra.

Det är inte säkert att Eisasson med flera skulle bedöma min uppsats, som en fallstudie, då jag kommer att göra jämförelser över tiden. (Eisasson m.fl. 2002 s. 119) Enligt dem så är mycket få fallstudier rena granskningar av enskilda händelser, eftersom man sätter det i relation till något annat. Jag menar att detta är ett alldeles för snävt synsätt för att studera ett fall och vad som påverkat det. Man

måste också ta sin utgångspunkt i historien och se vad, som fanns innan och vad resultatet blev efter.

Den största kritik, som riktats mot fallstudier är att det är svårt att dra några generella slutsatser av ett enskilda fall. Risken är att fallet blir en deskriptiv studie, som i sig kan vara intressant, men som har föga teoretiskt förklaringsvärde. (Eisasson m.fl., 2002 s. 120) Jag anser inte att min uppsats lider av detta problem, då jag har en klar anknytning till teorin, som jag kan relatera till, samt att problemet är av sådan natur att mitt fall inte är det enda, eftersom det finns många exempel på demokratisering av länder, där den politiska kulturen utsatts för förändringstryck.

1.3 Teoriansats

För att besvara frågeställningen och pröva min tes kommer jag att utgå ifrån teorier, som behandlar politisk kultur. Begreppet politisk kultur fick sitt stora genombrott 1963 i och med att Gabriel A. Almond och Sidney Verba publicerade boken *The civic culture*. Sedan dess har ämnet varit omtvistat. Att det i samhället finns vissa gemensamma värderingar är inte i sig kontroversiellt, men det är däremot omtvistat hur man mäter dessa värderingar och att fokus tenderar att ligga på en makronivå och man missar att identitet skapas genom en interaktion mellan mikro och makro. (Petersson & Robertson, 2003 s. 15) Studiet av den politiska kulturen lider ofta av ett cirkelresonemang, när man ska bevisa att det i ett lands politiska kultur ingår en acceptans för flerpartier, hänvisar man ofta till just de många partierna i landet som bevis för sin tes. (Eckstein, 1991 s. 288) Delvis därför har begreppet politisk kultur blivit klassificerat, som ett begrepp, där man stoppar in alla variabler man inte kan förklara på något annat sätt. (Fleron, 1988 s. 226) Det är föga kontroversiellt att säga att politisk kultur har en påverkan på politiken, men det är först när man försöker dissekera den eller bestämma hur stor betydelse den har, som man stöter på problem.

1.4 Operationalisering

Jag hade från början en tanke, att som en del i min uppsats, genomföra fältstudier i Ryssland, tyvärr begränsat till Moskva, eftersom tid för uppgiften att samla in representativt material från hela Ryssland, skulle vara mig övermäktig. Snart insåg jag att även att enbart studera den politiska kulturen i Rysslands politiska hjärta, Moskva, skulle vara svårt. Jag skulle behöva mycket omfattande undersökningar i form av djupintervjuer och jag var inte säker på att jag skulle lyckas få tillräckligt många respondenter. Jag bestämde mig därför, för att förlita mig på sekundärmaterial, i form av artiklar, böcker och statistiska undersökningar.

Jag har försökt få så stor bredd som möjligt i mitt urval och försökt att få med källor från optimister, pessimister, västerländska samt ryska författare. Jag befarar emellertid att jag i mitt urval har haft en tendens att luta mig mot pessimisternas sida och att urvalet i övrigt har blivit västinfluerat på grund av svårigheter att få tag på rysk litteratur om ämnet.

1.5 Svårigheter kring studiet av politisk kultur

Studiet av politisk kultur är begränsat till intervjuer, enkätundersökningar och andra slags opinionsundersökningar. Förutom de vanliga problemen med sådana undersökningar, validitet och reliabilitet, tillkommer problemet att frågorna är mycket svåra. Det är relativt lätt att ta reda på till exempel vilket parti en person kommer att rösta på inför nästa riksdagsval, men frågor kring politisk kultur är mer abstrakt - vad är deras syn på demokrati. På grund av svårigheten att förstå politisk kultur är det lätt att politisk kultur blir ett begrepp, som täcker in allt som inte går att förklara på något annat sätt. Beter sig människor irrationellt eller ett politiskt system inte reagerar så som man kan förvänta sig att det bör göra så det politisk kultur som är orsaken till det. Detta har dels diskrediterat politisk kultur som vetenskaplig teori och dels föga bidragit till att vår förståelse för politisk kultur har ökat. (Fleron. 1988 s. 226)

Det går inte heller att komma undan med att politisk kultur har en makrosyn på identitet, eftersom det finns en tendens att förenkla och att ett medelvärde får representera ett helt land. Viktigt att komma ihåg är också att även om människor har ett val och är vi inte på något vis slavar under den politiska kulturen. (Laitin. 1982 s. 591) Att människor anser att det är bra med till exempel mer folkligt deltagande, betyder det inte att fler medborgare automatiskt kommer att engagera sig i politiken. Finns det politiska möjligheter att engagera sig? Har man råd att lägga tid på att engagera sig? Tid, som kanske hade kunnat läggas på mer arbete, för att på så sätt få större inkomster.

En annan inte oväsentlig kritik går ut på att politisk kultur är mycket deterministisk, där människor ses som passiva individer och vars val är ytterst begränsade. I verkligheten har människor en stor påverkan på sin identitet och syn på politiken, för hur ska man annars kunna förklara att det växer upp antidemokrater i ett demokratiskt samhälle? Framförallt då den första generationens forskare kring politisk kultur generaliserade stora delar av befolkningen till en enhet. Detta har till viss del ändrats, men fortfarande kvarstår problemet att något slags medelvärde får definiera den vanliga människans politiska kultur, och detta trots att det finns stora skillnader i samhället. Skillnaderna mellan könen är till exempel stora i avseende på politiskt deltagande. (Tong, 2003. s. 132) Som James Tong har visat, så har det gjorts få försök att analysera detta utifrån en skillnad i den politiska kulturen mellan kvinnor och män. (Tong, 2003. s. 146) Tongs artikel visar att det finns skillnader mellan könen i Kinas politiska kultur och vi kan då anta att detta är något universellt.

Försök att modifiera detta har gjorts - till exempel menar David Laitin att politisk kultur inte kan förklara allting, men vi bedömer våra handlingar utifrån ett filter, som vi har fått genom den politiska kulturen. Det är vi själva, som bestämmer, det finns med andra ord ett val och vi är inte slavar under den politiska kulturen. (Laitin. 1982. s. 591) Vår politiska kultur hjälper oss således bara att välja, men gör inte valet självklart, eftersom vår politiska kultur inte kan täcka in alla beslut, som vi tvingas ta. Frågan blir då, hur många tänkbara utfall vår kultur sorterar bort, innan vi kommer till själva tillfället att välja.

Övrig kritik, som riktats mot den politiska kulturella skolan, är att deras undersökningsmetod är alldeles för svår. Enda sättet att undersöka sådant här är med hjälp av statistiskt material och intervjuer, vilka kräver stora resurser och vi kan inte heller vara säkra på att de är tillförlitliga. (Eckstein. 1991. s. 292) Dessutom är det mycket svårt att studera någon annan politisk kultur, än den i de åtminstone halvöppna länder, där forskaren kan bedriva sina studier ostört och respondenterna inte behöver vara rädda för repressalier, för att de deltar i undersökningen.

Vad jag själv skulle vilja tillägga när jag har läst litteratur, som behandlar politisk teori, är att forskningen kring politisk kultur verkar vara inriktad på vad för slags politisk kultur, som behövs för att främja demokratin. Det saknas omfattande studier över politisk kultur, som begrepp, och hur kulturen förändras och hur stor betydelse den har i samhället. Detta kan troligtvis förklaras med att det, som jag redan varit inne på, är svårt att urskilja något enhetligt inom politisk kultur. Det som äger giltighet i ett land eller region är inte lika viktigt på ett annat ställe. Studiet av politisk kultur begränsas därmed till fallstudier av länder, som äger liten generell förklaring.

1.5.1 Studier av sovjetisk och rysk politisk kultur

Trots mina tidigare påståenden om att studier kring politisk kultur endast är möjlig i öppna länder har det ändå publicerats en del undersökningar om sovjetisk politisk kultur. Dock mycket få i själva Sovjetunionen, och de som är sovjetiska finns det all anledning att tvivla på sanningshalten.

De trovärdiga studier, som har gjorts på den sovjetiska politiska kulturen, har tvingat göras på dem, som emigrerat från Sovjetunionen och sanningshalten i dessas vittnesmål kan diskuteras, men faktum är att resultaten pekar tydligt mot en sovjetisk politisk kultur. En majoritet är mot KGB och kollektivjordbruken, men en majoritet i olika undersökningar uttalade stöd för en stark statlig ekonomi. (White. 1979 s. 98) Emigranterna lämnade Sovjetunionen för att de var missnöjda med situationen i landet, men det faktum att man kan se ett mönster av uppskattning av vissa delar av det sovjetiska systemet i dessa undersökningar gör dem trovärdiga.

Efter Sovjetunionens fall har många studier över den ryska politiska kulturen gjorts, få har dock försökt förklara hur den uppstått bara hur den ser ut.

1.6 Avgränsningar

Det är givetvis svårt att sätta någon gräns för hur långt tillbaka man ska gå i studiet av politisk kultur i Ryssland. Hur såg det ut före bolsjevikernas statskupp 1917 och hur omformades den under de 70 år, som Ryssland var en del av Sovjetunionen? Då jag anser att politisk kultur går relativt snabbt att ändra, så har jag valt att lägga uppsatsens tyngdpunkt på det, som hänt efter 1991. Till viss del har jag varit tvungen att gå tillbaka till Sovjetunionen, för att ha något att jämföra med. Här har jag inte valt något år utan jag har utgått från de undersökningar, som har gjorts, men de är alla gjorda efter 1945 och årtalsmässigt är de relativt jämnt spridda. Att jag inte satt någon bakre gräns beror på att det genomförts få undersökningar på den politiska kulturen i Sovjetunionen.

1.7 Disposition

I kapitel två avser jag att gå igenom den teori, som jag kommer att använda mig av, för att teoretiskt förankra uppsatsen. I kapitel tre kommer jag sen att göra en kort historisk tillbakablick på den politiska kulturen i Sovjetunionen med fokus på om den fanns önskan till förändring och några alternativa strömningar än den i kommunistpartiet påbjudna proletariats diktatur. Det nästkommande kapitlet är egentligen en direkt fortsättning på kapitel tre, men här är det Rysslands politiska kultur, som är i fokus, nämligen synen på landets utveckling, demokratisynen med mera. I det avslutande kapitel fem sammanfattar jag mina slutsatser, jag försöker dels besvara hur den ryska politiska kulturen ser ut men även hur stor roll historien har i utformandet av den politiska kulturen.

2 Teori

2.1 Introduktion av politisk kultur

För att demokratin ska kunna existera behöver den politiska kulturen innefatta demokratiska värderingar. (Diamond, 1994 s. 1) Studiet av politisk kultur är alltså inte bara viktigt utan även nödvändigt för att förstå demokratisering, men vad är då politisk kultur? Politisk kultur, som forskningsdisciplin, fick sitt genombrott 1963, då Gabriel A. Almond och Sidney Verba publicerade boken *The Civic Culture*. I denna anges politisk kultur som följande: *The term political culture thus refers to the specifically political orientations - attitudes toward the political system and its various parts, and attitudes toward the role of the self in the system.* (Almond & Verba, 1963 s. 13) Förespråkare för politisk kultur har alltså en makrosyn på uppkomsten av identitet. En person föds in i ett samhälle och blir institutionaliserad och får de rådande normerna och värderingarna i samhället.

2.2 Historiens roll

Värderingarna, som utgör den politiska kulturen, uppkommer genom erfarenheter, både sådana som man själv gör och sådana man lärt sig genom landets historia. (Almond & Verba, 1980 s. 225) När det sker en sådan omvälvande förändring, som skett i Ryssland, då hela den bas, som landet vilat på har raserats, blir påverkan på den politiska kulturen stor, både för människorna som lever i tid med förändringen, men även för hela landets politiska kultur, som genomgår förändringar.

Det är däremot mycket svårt att dra någon gräns för vad som formar den politiska kulturen. Den äldre litteraturen, som behandlar politiskt kultur, såg kultur som något beständigt och som i stort sett var konstant. (Almond & Verba, 1963 s. 7 ff) Man bortsåg inte ifrån att det gick att förändra den politiska kulturen, men när man såg på framväxten av den politiska kulturen, så lades tyngdpunkten på historiska skeenden långt tillbaka i tiden, såsom framväxten av protestantismen och konkurrensen mellan de olika klasserna i England. (Almond & Verba, 1963 s. 10) Mycket lite plats ägnades åt andra faktorer, som kunde påverka kulturen såsom den enskilda medborgaren, politiska institutioner och ekonomin.

En av de mest citerade studierna över politisk kultur, som kom på 1990-talet var Robert Putnams bok *Making democracy work*. I boken förskjuts förvisso fokus från de djupa historiska skeenden och förändringen av politisk kultur, som nu är möjlig över kortare tid, men grundtesen är fortfarande att historien spelar avgörande roll. Putnam visar till exempel i sin undersökning om Italien hur samhället var organiserat på medeltiden och att det har haft stor betydelse för utvecklingen av det civila samhället i norra respektive södra Italien. (Putnam, 1993 s. 129) Något liknande, fast med ryskt synsätt, tas upp i boken *Hjärnridån*, där betydelsen av Roms delning sägs ha haft en mycket stor betydelse till hur Ryssland utvecklades. (Gerner, Hedlund & Sundström, 1995 s. 110)

Rent konkret påverkar landets historiska erfarenheter människor på så sätt att äldre generationers upplevelser överförs till yngre medborgare, genom dels uppfostran, men även genom mer subtila medel, som att omgivningen är anpassad till den politiska kultur, som råder i samhället. I takt med att människan växer upp försöker hon förstå och sätta allting i perspektiv, då hon lär sig då att acceptera samhällets normer, lagar och värderingar. (Preston, 1997 s. 66) Uppfostran och institutionalisering är inte de enda faktorerna, som påverkar den politiska kulturen. En ideologi, som förklarar verkligheten och berättar vad som får och inte får göras, kan ha stor påverkan på den politiska kulturen. (Preston, 1997 s. 71) Mycket beror självklart på vad för slags ideologi det är, eftersom en ideologi kan påverka kulturen i båda riktningarna.

Jag tycker inte att man ska lägga alltför stor vikt vid hur man blir påverkad av omgivningen. Det har givetvis stor betydelse, men varje människa har också ett personligt val. Kulturen kan uppkomma som ett resultat av ens egna handlingar och preferenser och detta beror på att så många olika personer och värderingar påverkar en, för att inte säga politiska händelser i samtiden (mer om det nedan) och det är därför omöjligt att förutspå hur kulturen utvecklas.

Själv anser jag att historien har en viss roll i forandet av den politiska kulturen, men den är inte avgörande. Kulturen är inte beständig och går inte heller att förändra relativt snabbt. Om den politiska kulturen ändras, sker det sällan med något abrupt hopp mellan en kultur till den andra. Uppkommer en ny politisk kultur kommer det att finnas kvar rester av den gamla kulturen. (Inglehart 1990 s. 19)

2.3 Politisk kultur i oroliga tider

Ibland sker dock hastiga förändringar, som skär djupt i samhället och kraftigt påverkar den politiska kulturen. Orsaken till de snabba förändringarna är oftast att den nya politiska strukturen är så radikal att den bryter helt med den gamla. Mancur Olson argumenterar i artikeln *Rapid growth as a destabilizing force* att en kraftig ekonomisk ökning kan skapa politisk instabilitet. Jag anser att samma faktorer, som han beskriver, sker när det är fråga om en politisk revolution.

Stora genomgripande ekonomiska förändringar i ekonomin, även om de är positiva, kan påverka den politiska kulturen genom att nya inkomststrukturerna förändras och därmed nya människor med nya värderingar får större inflytande. (Olson, 1963 s. 532) Klasser ritas om. Även familjen kan försvagas eftersom en positiv tillväxt ökar mobiliteten i samhället stärks. (Olson, 1963 s. 532) De som drar nytta av den ökade mobiliteten och hittar jobb i de icke-traditionella sektorerna är ofta de unga och de äldres idéer kan då förkastas med att de äldre inte förstår och är förlegade. De som däremot blir negativt drabbade drar istället ofta sig tillbaka från större grupper och söker styrka i familj och andra ickeformella nätverk. (Eckstein, 1988 s. 797) Likaväl som förändringarna kan vara en modernisering kan det vara en konservering av den politiska kulturen. Det hela beror emellertid på hur förändringarna har initierats. Sker det genom en bred och folklig förändring är möjligheten att kanalisera medborgarna större. Vilka då kommer känna sig mer delaktiga i den politiska processen och förståelsen för förändringarna ökar då.

Problemet förvärras av att de, som inte hänger med i den nya utvecklingen, får det relativt sämre och att dessa nya fattiga blir fientliga mot systemet är inte särskilt svårt att räkna ut. (Olson, 1963 s. 534) Vilken politisk effekt denna ekonomiska förändring får, är svårt att sja om, men som Olson visar så finns det ett positivt samband mellan hastig ekonomisk tillväxt och politisk instabilitet. (Olson, 1963 s. 544 ff) Detta behöver inte vara något större problem, förutom på en individnivå, såvida samhället har mekanismer, som kan jämna ut eller åtminstone dämpa fallet för dem, som drabbas negativt av den ekonomiska tillväxten. Finns inget sådant system, eller om det är svagt utvecklat, förvärras problematiken. Det beror också på hur staten reagerar.

Statsapparaten har större möjligheter att "överleva" den politiskt turbulenta tiden och kan därmed erbjuda en stabilitet för dem, som blivit negativt drabbade av förändringen. En stor politisk förändring, som river upp den etablerade politiska kulturen, kan därför bidra till att stärka de politiska institutionerna, då ett vakuum uppstår i samhället och bäst möjligheter att fylla denna lucka, blir de institutioner, som mest oskadda överlever de politiska förändringarna. (Eckstein, 1988 s. 797) Om staten också får ökat förtroende, beror emellertid på hur den handskas med förändringarna.

2.4 Återgång till gamla normer

Den politiska kulturen ersätts aldrig med en helt ny över en natt, eftersom den politiska kulturen är en blandning mellan de rådande och de gamla värderingarna. I de fall, där förändringarna sker snabbt, och de nya värderingarna är fundamentalt annorlunda än de gamla, kan det lätt uppstå ett motstånd mot förändringarna. Det är inte säkert att alla i samhället ser utvecklingen som god. En nostalgi för det

gamla kan uppstå, där man lätt bortser från alla de saker, som var dåliga i det gamla systemet eller kulturen.

Hur lång tid det tar innan kulturen återgår, beror på vad för slags förändringar det rör sig om. Är det en hastig förändring, som snart återgår till det normala, återgår också kulturen snabbt till det normala, men behövs det däremot en läroprocess så tar det längre tid. Här skulle jag vilja tillägga att den processen kan ytterligare försenas om landet är "oroligt", ekonomiskt ostabilt eller oklart politiskt läge. Förändringarna kommer inte heller att vara helt nya, för i takt med att samhället förändras, utvärderas och tolkas dessa förändringar av medborgarnas gamla politiska kultur, vilket leder till en hybrid mellan det gamla och det nya.

Enligt Wildavsky uppstår lätt en fatalistisk politisk kultur i samhällen, där medborgarna känner att de inte har någon kontroll över sitt liv. (Wildavsky 1987 s. 7) Det kan vara så, att de till exempel lever under svåra ekonomiska förhållanden, som inte verkar ha något slut. De är givetvis inte nöjda med detta, men de anser inte att deras åsikt har någon betydelse, eftersom det, som sker, händer oberoende av vad medborgarna tycker. Effekten torde bli att stöd för en positiv politik, som så småningom kan lösa landets problem, blir ännu mindre.

2.5 Materialistisk/Postmaterialistisk

Det finns en annan bild av den politiska kulturen än demokrati eller ickedemokrati. Inglehart menar att synen på landets utveckling präglas av två olika sorters politisk kultur, materialistisk och postmaterialistisk. Modernism innefattar sådana åsikter, som är direkt kopplade till överlevnad, en stark ekonomi, hög lön och jobbsäkerhet (Inglehart 1990 s. 56). Företrädare för modernister anser även att de ovan nämnda sakerna är viktigare än till exempel yttrandefrihet och politiskt medbestämmande - kort sagt demokrati. Det vill säga man sätter ekonomisk utveckling före politisk utveckling. I takt med att de ekonomiska förutsättningarna stärks, förändras också preferenserna. Andra värden blir viktigare än enbart ekonomiska. Det kan till exempel handla om att man inte tillåter ekonomisk utvecklingen till vilket pris som helst, hållbar utveckling blir viktig. (Inglehart menar att Västeuropa under efterkrigstiden har gått från modernistiska värderingar till postmateriella. (Inglehart 1971 s. 991) Det kan jämföras med Maslows behovstrappa - när vi nått steg ett, går vi vidare till steg två.

Människor med ett svagt intresse för demokrati behöver därför inte automatiskt hysa en icke-demokratisk politisk kultur, det är helt enkelt så att deras vardag präglas av en materiell syn på tillvaron och demokrati är då inte lika viktig som ekonomisk utveckling..

Som exempel tar Inglehart upp Tyskland efter andra världskriget, där man i början av 1950-talet hade den dominerade önskan om att få det bättre ekonomiskt ställt, men som snabbt ändrades till att man värdesatte yttrandefriheten

högre.(Inglehart, 1990 s. 71) Det, som är anmärkningsvärt, är att människor, som värdesätter postmateriella idéer, gör det på sitt ekonomiska välbefinnande. En materialist önskar sig i första och andra hand en hög lön och att inte riskera att bli arbetslös. I tredje och fjärde hand önskas tillfredsställelse med jobbet och bra arbetskolleger. (Inglehart, 1990 s. 170) På samma sätt är det med de demokratiska värderingarna, där livskvalitet är viktigare än att vara rik. (Inglehart, 1990 s. 56, 68). Ekonomisk frihet gör det möjligt att eftersträva andra mål än att bara skaffa fram mat på bordet. Ekonomisk utveckling leder dessutom till ökat politiskt deltagande. (Putnam, 1993 s. 84)

2.6 Politiskt förtroende

En viktig del i en demokratisk politisk kultur är att medborgarna i landet hyser förtroende för det politiska landets styrning och de politiska institutionerna. Detta kallas på engelska för political trust, något som jag har valt att översätta till politiskt förtroende.

Politiskt förtroende är särskilt viktigt i länder med en svag demokrati. För att stabiliteten inte ska bli lidande är det viktigt att medborgaren i tider av kriser kan lita på statens försäkringar om att det kan bli bättre. (Catterberg & Moreno, 2005 s. 32) I länder, där förtroendet för staten är svag, finns färre möjligheter till att reformera landet. Reformerna, som kan vara mycket nödvändiga, men som omöjliggörs på grund av att medborgaren inte litar på att reformerna kommer att föra något gott med sig. (Catterberg & Moreno, 2005 s. 33) Väljer de styrande att ändå genomdriva reformerna, finns det en stor risk att detta ytterligare urholkar förtroendet, då man känner att regeringen inte lyssnar på folkets åsikter.

Nyligen demokratiserade länder tenderar ofta att drabbas av ett sjunkande politiskt förtroende, eftersom förväntningarna på de förändringarna, som demokratiseringen ska föra med sig, sällan kan infrias så snabbt, som befolkningen kräver. Detta leder till en ond spiral och staten har svårt att få mandat till att genomföra de förändringar, som krävs, samtidigt som utrymmet för förändringar hela tiden minskar.

Utrymmet för politiskt förtroende är alltså beroende på vad som uppnås till vad som har utlovats, men även personliga faktorer spelar in såsom utbildning, inkomst och ideologi. (Catterberg & Moreno, 2005 s. 41 f) Utbildning och en demokratisk ideologi är garant för att förtroendet för förändringar som något gott är större även om reformerna kan vara smärtsamma. Både utbildning och en hög inkomst kan emellertid betyda att personen stöder den gamla regimen och därmed kan men inte vill inse fördelarna i förändringar för landet, detta då utvecklingen kommer drabba en själv negativt. (Catterberg & Moreno, 2005 s. 43)

Även om dessa faktorer på mikronivå är viktiga, har även staten en stor roll i att utforma det politiska förtroendet. Det första och viktigaste, som jag redan tagit upp, är hur bra staten lyckas förbättra landets materiella situation, men även

graden av korruption i samhället. Ett land, där korruption är vanligt är misstron mot staten och dess institutioner större. (Secor & O'Loughlin, 2005 s. 68)

Som syntes har staten en stor förmåga att förändra den politiska kulturen och ett gott resultat skapar förtroende. (Mishler, 2001 s. 55) Enligt mig är det framförallt statens representanter i form av förvaltningen och de politiker som medborgaren kommer i kontakt med som påverkar människors intryck av staten.

2.7 Teoriernas praktiska tillämpning

Jag kommer således att utgå ifrån att staten är en viktig aktör i förandet av den politiska kulturen, viktigare än historien. Historien har skapat en del mallar, men de är inte på något sätt givna. Det viktigaste, som jag anser att historien lämnar efter sig, är de rester, som finns kvar av den gamla politiska kulturen. Jag kommer att försöka att se om detta kan styrkas i Rysslands fall. I fallet Ryssland menar jag att statideologin har påverkat synen på det politiska deltagandet, då människor har passiviserats, samtidigt som det har skapat ett stort misstroende mot staten då den inte lyckats bekämpa korruptionen i landet.

Övergången från Sovjetunionens politiska och ekonomiska system till ett nytt och okänt system, som tar sin utgångspunkt i det västerländska, har också skakat om de politiska värderingarna. De ekonomiska skillnaderna i landet har ökat efter Sovjetunionens fall och framförallt efter privatiseringen av den statliga egendomen. Skillnaderna ger upphov till apati eller fientlighet för det nya och skapar en grogrund för sovjetnostalgi och kanske eventuellt även direkt motstånd mot reformer och modernisering. På grund av att staten misslyckats med att erbjuda fundamental säkerhet åt medborgarna, har förtroendet för staten och de demokratiska institutionerna sjunkit, vilket bidrar till att försvåra en fortsatt nödvändig reformation. Slutligen ska jag undersöka hur pass mycket man värdesätter demokrati i relation till ekonomisk utveckling, alltså modernistiska tankar gentemot postmodernistiska.

3 Historiens roll - Sovjetunionens arv

3.1 Homo Sovieticus - den sovjetiska människan

När Sovjetunionen upplöstes 1991 stod det klart för alla att dess efterföljarstater hade fått ett svårt och tungt arv och hur stor påverkan detta skulle få på utvecklingen var osäkert.

Sovjetunionen hade föresatt sig att förändra människors medvetande, det som nedsättande kom att kallas Homo sovieticus, men som Sovjetledarna hellre benämnde som den nya sovjetiska människan.

Vad som än är sant så formades Sovjetunionens politiska kultur av Tsarrysslands sekler av autokrati. (White. 1979 s. 22) Jag tänker inte gå in på hur denna formades, men anser att en kort uppräknig av dess kännetecken är på sin plats. Det, som bolsjevikerna ärvde, var en stark tilltro till centralmakten, svagt politiskt deltagande, centraliserad styrning, byråkrati, låg politisk medvetenhet och frånvaron av alternativa maktstrukturer, vilket kunde matcha tsarens centralmakt. (White. 1979 s. 64)

Kommunistpartiet föresatte sig att förändra medborgaren genom massiva propagandaoffensiver och politisk skolning.

Röstning gjordes obligatorisk, men var samtidigt meningslös, då det inte handlade om något val.

Den schablonartade bilden av sovjetmänniskan, som det förvisso finns mycket sanning i, är apati för politiken, fusk, mygel och korrupcion.

Företrädare för denna åskådning menar att det nuvarande försöket att reformera Ryssland är en felaktig benämning och att det snarare handlar om att bygga upp något, som aldrig funnits. (Hedlund m.fl., 1995 s. 121) Ryssland har alltid lidit under odemokratiska styrelsesystem. Mentaliteten i Ryssland har genom historien varit hämmande för framväxten av ett civilt samhälle och andra kännetecken på en demokrati. Brytpunkten för framväxten av denna säregna mentalitet anges ofta till 395, då Rom delades. Delningen blev bestående och Öst- och Västeuropa kom att utvecklas i helt olika riktningar. (Hedlund m.fl. 1995 s. 24) Så gott som allt, som skett i Ryssland efter detta, har förstärkt den auktoritära tendensen. Förvisso försökte bland annat Peter den store att reformera Ryssland, men det har endast varit mindre ljusglimtar på en annars mörk himmel.

3.2 En alternativ politisk kultur

Det finns dock dem, som menar att Ryssland har en demokratisk politisk kultur och att motståndet mot autokratin och diktaturen varit stort. (Petro, 1995 s. 3, 45, 104) Det mesta av Nicolai Petros argumentation går ut på att Perestrojkan och att Ryssland på 1990-talet blev mer demokratiskt är ett bevis på att den politiska kulturen innefattar demokrati. (Petro, 1995 s. 1, 102) Denna politiska kultur har funnits under en lång tid, men den har förtryckts under lång tid av Rysslands härskande klass. Som stöd för denna tes har exempel framförts på det motstånd, som uppstått genom åren, alltifrån februarirevolutionen, sovjetiska medborgare som frivilligt ställde upp på Tysklands sida under andra världskriget och nu senast nedmonteringen av Sovjetunionen och det initialt stora stödet för reformer.

3.3 Den sovjetiska politiska kulturen

Vad båda sidors anhängare missar eller bortser ifrån, är individens syn på den politiska kulturen. Det har gjorts en del enkätundersökningar och intervjuer på den sovjetiska politiska kulturen och enligt mig pekar dessa undersökningar på en mer komplex bild av den politiska kulturen, än vad som ovan presenterats.

3.3.1 Statens roll i samhället

Den mest omfattande studien av sovjetisk politisk kultur gjorde Alex Inkeles och Raymond A. Bauer, när de 1950-1951 intervjuade mer 3000 sovjetiska flyktingar i Europa. Inkeles och Bauer kunde visa att det fanns ett stort stöd för den sovjetiska välfärdstaten, eftersom mellan 52-66% av de tillfrågade tyckte att systemet med statligt ansvar för sjukvård var bra och föredrog detta framför ett, där man fick betala själv. (Inkeles & Bauer, 1959 s. 236) En senare undersökning, mellan 1979-81, bekräftar att stödet för den sovjetiska välfärdstaten, både för sjukvården och för utbildningen, var stort. (Silver i Millar, 1987 s. 111) Stödet för kollektivjordbruken var emellertid mycket lågt. (Inkeles & Bauer, 1959 s. 233) Däremot har det funnits ett starkt stöd för en stark statlig inblandning i ekonomin. (White, 1979 s. 98) Av Inkeles och Bauers respondenter var mer än två tredjedelar för en stark statlig inblandning i ekonomin i stil med NEP (Nya Ekonomiska Politiken, liberalisering av den sovjetiska ekonomin under 1920-talet). Kapitalismen fick ett litet starkare stöd än den statsekonomi, som rådde vid tillfället.

3.3.2 Demokrati eller ekonomisk tillväxt?

I en undersökning i form av intervjuer, som genomfördes i början 1990 i Moskva, visade till exempel att det fanns ett starkt stöd för demokratiska värderingar. (Gibson m.fl. 1992 s. 329) Samtidigt fanns det i undersökningen en del motsägelser, till exempel verkar inte stödet för rättsstaten vara så högt, som man skulle önska sig. (Gibson m.fl. 1992 s. 344) Tydligt är dock att det fanns ett stöd för en fortsatt demokratisk utveckling, vilket författarna tror kan bero på välståndsökningen i Sovjetunionen. (Gibson m.fl. 1992 s. 334)

Problem uppstår dock, när man bad de tillfrågade att rangordna vad, som var viktigast att ändra på. Det, som är gemensamt för undersökningarna, är att många av de tillfrågade är beredda att inskränka de personliga friheterna om detta kan göra samhället säkrare. (Gibson, 1992 s. 342) Full sysselsättning ansågs vara mycket viktigt och staten hade ett ansvar för att uppfylla detta. (Inkeles & Bauer, 1959 s. 238) Stödet för att staten hade rätt att inskränka den personliga friheten var stor både i de tidiga och senare undersökningarna, det är alltså inte fråga om någon absolut form av frihet. (Inkeles & Bauer, 1959 s. 248) 1990 ansåg en majoritet av de tillfrågade att extremister och homosexuella inte skulle tolereras. (Gibson m.fl., 1992 s. 341) Många var även oroliga för att yttrandefrihet kunde leda till att extrema åsikter fick fäste i landet. (Gibson, m.fl. 1992 s. 342) En studie, som stödjer tesen, om att åtminstone embryot till de rätta värderingarna fanns, genomfördes i slutet av 1970-talet på judiska emigranter. Det fanns ett starkt stöd för ökat folkligt deltagande i den sovjetiska politiken, misstro mot regeringen men samtidigt ansåg många av de tillfrågade att staten bör vara stark. (Gitelman, 1977 s. 558 ff) För att summera kan man sammanfatta det som att stödet för demokratiska värderingar var stort, men implementeringen saknades och det kan också diskuteras om definitionen av demokrati var den "rätta". Att ta ställning till påståendet om det bör vara mer eller mindre demokrati, får i de flesta undersökningarna högt betyg, men tvingas man välja är det ofta de postmateriella värderingarna, som väljs bort till förmån för en starkare social trygghet och bättre ekonomisk ställt. (Reisinger m.fl. 1994 s. 212 och Alexander, 2000 s. 145)

3.3.3 Folkligt deltagande

Efter en viss tvekan sattes det igång reformer och stödet för Gorbatsjovs demokratisering och omdaning av ekonomin hade initialt rätt stort stöd (Sävborg Romare, 2000 s. 22) Det var dock inte det folkliga deltagandet, som reformerade Sovjetunionen, utan det var den egna eliten, som genomdrev förändringar. Den senare oppositionen i form av folkfronter och miljöprotester kom först till uttryck i den senare fasen av Sovjetunionens moderniseringsförsök. Detta då de förväntningarna, som Gorbatsjov hade lovat, snabbt skulle bli bättre, inte kunde uppfyllas. Talande nog var det framförallt Jeltsin, före detta politibyråmedlem, som var ansvarig för att Sovjetunionen försvann. Det är däremot inte detsamma som att de sovjetiska medborgarna var apolitiska eller passiva inför vad som

skedde i Sovjetunionen. Det fanns tvärtom bevis på att intresset för politik var relativt högt. I Jaroslav 1990 angav 52 % att de regelbundet följde politiken, vilket kan jämföras med nästan det halva antalet i USA sex år tidigare (26,4%). (Hahn, 1991 s. 416) Detta kan förklaras med att förändringarna i det politiska livet var större i Sovjetunionen än i USA samt att det var svårt att inte uppmärksamma vad som skedde i landet med den massiva propagandan, som Sovjetunionen utsatte sina medborgare för.

Vad som saknades var att människor handlade efter dessa värderingar. Trots att många hade stora förhoppningar på reformerna, var det få, som var beredda att försvara dem. Det mest kända exemplet är augustikuppen 1991. Bilden av Jeltsin på stridvagnen har för alltid kopplat samman det folkiga motståndet, men i verkligheten handlade det om ett hundratal människor, av Moskvas miljontals invånare, som skyddade Vita huset mot hela den sovjetiska krigsmakten. (Billington, 2004 s. 42) Istället var det militärens ovilja att lyda order samt Gorbatsjov, som vägrade att erkänna kuppens legitimitet, vilket gjorde att kuppen misslyckades, (Galeotti, 1997 s. 118) samtidigt som majoriteten av befolkningen väntade passivt för att se, vad som skulle hända.

4 Politisk kultur i Ryssland

4.1 Politisk kultur i det oroliga Ryssland

Det är utan tvivel klart att de ekonomiska och politiska reformerna, som skulle transformera Ryssland till en demokratisk marknadsekonomi, har misslyckats. Hur har detta påverkat den politiska kulturen? Som vi sett så har stödet för demokrati eller missnöjet över landets politiska utveckling fortsatt att vara hög genom hela 1990-talet. Det, som är klart, är att en stor del av befolkningen fick det ekonomiskt sämre under 1990-talet, både i reella och faktiska siffror. (White, 2000 s. 149) De, som mest dragit nytta av den nya tiden är unga, framförallt många, som var engagerade i Komsomol (kommunistpartiets ungdomsorganisation upp till 28 år ålder). (Håstad, 1994 s. 219)

Förändringarna i Ryssland har också inneburit att det skett en återgång till andra alternativa institutioner - dessa är familjen och religionen. Båda dessa innehar större förtroende än vad någon av de offentliga institutionerna kan uppbåda. (Shlapentokh, 2006 s. 166)

Anledningen till att de statliga institutionerna har misslyckats med att vinna befolkningens förtroende, beror på att man inte har kunnat uppfylla befolkningens förväntningar. Under sovjettiden försåg staten alla med en viss säkerhet även om denna inte var rättvis. Sovjetunionen var en socialstat och den största arbetsgivaren. Ryssland skulle även efter Sovjetunionens fall fortsätta vara en socialstat, men detta misslyckades. Staten kunde inte dämpa effekterna av omvälvningens effekt på människorna. Många fann sig utan jobb och någon arbetslöshetsersättning fanns inte, löner släpade ofta efter både inom företag och i statsförvaltningen, inflationen åt upp människors besparingar, priser steg med mera. Det, som staten tidigare hade kunnat erbjuda, en stabil tillvaro, försvann och människor var tvungna att klara sig själva.

Märkligt nog har medborgarna förhållit sig rätt lugna och passiva och ytterst lite politiskt våld har förekommit bland de vanliga människorna. Man har i stort sett nöjt sig med att rösta vid de återkommande valen och mellan dessa lämnat politiken till politikerna.

4.2 Återgång till gamla normer?

Som vi sett var stödet för reformer i början av 1990-talet stort och stödet för Jeltsin var oinskränkt. Jeltsins framgång, att bli Rysslands förste president, berodde mycket på att han spelade på ryssarnas nationalism och försäkran om att förbättra landets situation. (Petro, 1995 s. 158) Jeltsin hade investerat mycket av sitt politiska kapital i att ekonomin skulle växa, och det fanns ett stort stöd för ekonomiska reformer. (Nelson & Kuzes, 1995 s. 166 f) Stödet inbegrep emellertid inte chockterapi, en överväldigande majoritet av de tillfrågade i flera olika undersökningar, föredrog gradvisa reformer, jämfört med den förda politiken.

I början av 1996 var situationen helt motsatt, då endast 10% sade att de skulle rösta på Jeltsin den 16 juni. (Aron, 2000 s. 580) Människorna var trötta på reformerna, som inte verkade ha lett någonvart och en stor del av befolkningen skyllde landets svårigheter på Jeltsin. (White, 2000 s. 96)

Jeltsins huvudsakliga motståndare var kommunisten Gennadij Zjuganov, som stöddes av dubbelt så många som 20% medan Jeltsin endast hade initialt stöd av 10% (Aron, 2000 s. 580) Zjuganov en återgång till situationen före igångsättandet av reformerna. Den populära bilden av presidentvalet 1996, är att väljarna hade att välja mellan en återgång till situationen under Sovjetunionen eller fortsatt demokratisering under Jeltsin. Även om man inte tror på detta, kvarstår faktum att många blev lockade av Zjuganovs löften. Det största stödet fick Zjuganov av dem, som hade en låg utbildning, äldre, pensionärer, landsbygdbefolkningen och arbetslösa. (Miller m.fl. 1998 s. 179) Kort sagt dem som vi kan anta drabbats hårdast av Jeltsins reformer. Stödet i dessa grupper var dock inte övertygande. Det var bara de äldre, som med en knapp majoritet valde Zjuganov, 51%. De andra grupperna pendlade mellan 37 till 50%. (Miller m.fl., 1998 s. 179)

Nostalgin för gamla tider har ökat i Ryssland och många ser nu tillbaka på till exempel Brezjnevepoken eller Stalintiden med avsaknad. Det är emellertid inte den politiska repressionen man längtar tillbaka till. Brezjnevepoken var en av de mest stabila och mest välmående perioderna i Rysslands historia, (Alexander, 2000 s. 147) eftersom perioden inte präglades av några hastiga förändringar. Sovjetunionen utvecklades till en supermakt och majoriteten av landets befolkning fick det faktiskt bättre. (Galeotti, 1997 s. 14)

Även om bevisen inte är entydiga, finns det en del som pekar på att den ökade ekonomiska svårigheten har inneburit att många människor har dragit sig tillbaka från politiskt deltagande. (Marsh, 2000 s. 186)

4.2.1 En stark ledare

Något, som ofta sägs om ryssarnas syn på sina ledare, är att de föredrar en stark ledare, som auktoritärt styr landet, eftersom de inte upplevt något annat. (Tismaneanu, 1995 s. 58) Flera undersökningar tycks stödja denna tes. Sovjetiska emigranter tyckte att en stark ledare var bra för landet. (Gitelman, 1977 s. 559) Liknande argument finner vi i början av 1990-talet. Det är viktigt med en stark ledare, som besitter en moralisk tyngd. (Alexander, 2000 s. 117) En stark ledare är inte detsamma som att man önskar en återgång till diktaturen, utan istället tror man att en stark president har förmågan att skydda medborgarna från korrupta tjänstemän och kan vara en stark faktor, som har förmågan och kunskapen att reglera ekonomin och minska dess skadliga verkningar. (Petro, 1995 s. 151)

Putins framgång byggde till exempel direkt på att han lyckades framhålla sig själv som handlingskraftig och inte svag som Jeltsin. (Baker & Glasser, 2005 s. 54) Ryssarna fick en president, som de inte behövdes skämmas för och som inte "gjorde bort sig" på grund av överdriven alkoholkonsumtion eller var sjuk. Istället fick man en president, som arbetade varje dag, dessutom var ung och verkade få saker gjorda. (McFaul & Petro, 2004 s. 23) Samtidigt är det viktigt att poängtera att det inte råder någon enighet och att det är ungefär lika många procent både 1995 och 1999 (runt 40-42), som tycker det är bra med en stark ledare och som tycker att det är dåligt. (World values survey E114)

4.3 Materialistiskt/Postmaterialistisk

Som jag redan har skrivit så finns det ett starkt stöd för reformer i Ryssland, men resultatet blir lite annorlunda om de tillfrågade blir ombudda att rangordna sina preferenser. Majoriteten av den ryska befolkningen föredrar ekonomisk utveckling framför demokrati. (Tismaneanu, 1995 s. 58) Anledningen till detta är givetvis att de ekonomiska problemen och "klimatet i samhället" har hårdnat efter Sovjetunionens fall. Det är viktigt att ha ett bra och välbetalt jobb. (World value survey, C011) En stor del av befolkningen är också beredda på att byta bort demokratin mot en ökad stabilitet och laglydighet. År 2000 var 81 % beredda på att inskränka demokratin för att skapa stabilitet. (Domrin, 2003 s. 206) Synen i Ryssland är nämligen att demokratier inte är bra på att upprätthålla lag och ordning. En majoritet av de tillfrågade i undersökningar både från 1995 och 1999 höll med i detta påstående, även om ett stark minskning har skett mellan de båda tillfällena. (World values survey. E122)

Anledningen till detta häpnadsväckande påstående är att ryssarna kopplar samman demokrati med markandsekonomi. (Shlapentokh, 2006 s. 158) Efter den negativa effekt, som reformeringen av Rysslands ekonomi har inneburit i människornas liv, blir det med ens inte så märkligt att många är negativ inställda. Att så många är beredda att byta ut landets friheter mot en ökad stabilitet är från demokratisynpunkt oroväckande. Man skulle ju kunna tro att det inte finns någon framtid för demokratin i den ryska politiska kulturen. Människorna har dock en

klar uppfattning om att den ryska demokratin inte är en riktig demokrati. (Allison, 2002 s. 65)

Den ryska politiska kulturen skulle därför kunna härledas ur en modernistisk syn. Anledningen är helt enkel den sjunkande levnadsstandarden för många i samhället. (Håstad, 1995 s. 34) Huruvida utvecklingen har gått från postmateriella värderingar i slutet av 80-talet och början av 90-talet, tillbaka till materiella är svårt att säga. Judith Devlin argumenterar för att revolutionen 1991 var en direkt effekt av den välståndsökning, som skett i Sovjetunionen och denna skapade ökade krav på reformer. (Devlin, 1995 s. 12) Det, som delvis talar emot detta, är att revolutionen 1991 inte hade starka drag av folkligt deltagande samt att den sovjetiska ekonomin var inne i en stagneringsperiod. Stagneringsperioden kan förvisso kortsiktigt ha förstärkt kraven.

4.3.1 Politiska manifestationer

Även om önskan om ett demokratiskt Ryssland existerar, är det få, som gör något och anledningen är brist på intresse. Man ser helt enkelt ingen vits med att engagera sig, för det leder ingenvart. Trots detta finns det exempel på folkligt uttryck för missnöje. Den största händelsen var i samband med att pensionsförmånerna drogs in 2005 och ersattes med pengar. Detta vara faktiskt det största motståndet Putin någonsin stött på och regeringen tvingades till att halvt backa från reformerna, åtminstone i Moskva, där förmånerna återinfördes.

En annan händelse var i samband med att guvernören Michail Jevdokioma dog i en bilkrasch. Efter att en annan bilist hade blivit dömd till vållandet av olyckan och till fyra år i fängelsekoloni, uppstod protester över hela landet och efter det att det största partiet Jedinaja Rossija engagerat sig, blev bilisten frikänd.

Dessa historier är dock undantagen och bleknar jämfört med de massdemonstrationer, som genomfördes under Sovjetunionens sista år. Demonstrationerna då, visade att människor aktivt gjorde ett val, och det var ett synligt tecken på demokratin, som genomsyrade den politiska kulturen. (Devlin, 1995 s. 151)

Valdeltagande har stadigt sjunkit i Ryssland och enligt en undersökning 2003, var det 60 %, som ansåg att deras röst inte hade någon betydelse. (Domrin, 2003 s. 205) Det finns de, som dock menar att röstdeltagandet är stabilt och minskningen i antal röstande är bara naturligt efter de första fria valen, då en övervägande majoritet röstade. (McFaul & Petrov, 2004 s. 28) Vad som är bekymrande är att denna misstro har inneburit att många anser valprocessen vara en fars (vilket jag förvisso håller med om), vilket kan få allvarliga följder för den politiska utvecklingen. (Shlapentokh, 2006. s. 157)

4.4 Politiskt förtroende

I samband med upplösningen av Sovjetunionen så fanns det i Ryssland ett starkt stöd för en fortsatt demokratisering, vilket inte är detsamma som att en majoritet ansåg att det var rätt att upplösa Sovjetunionen. De flesta föredrog ett reformerat Sovjetunionen. (Barany & Moser, 2001 s. 30) Det fanns 1990 ett nästan 100% stöd för att förändra det ekonomiska systemet, då 96,9 % ansåg att ekonomin behövde ändras fundamentalt. (world values survey, E057). En annan undersökning 1993 kom fram till att stödet för gradvisa reformer var stort, men däremot stödde man inte chockterapi. (Alexander, 2000 s. 55) Stödet för allmänna och fria val var stort. (Hahn, 1991 s. 412)

Dessa positiva siffror finns kvar. 1999 var det enligt en World values undersökning nästan 70 % som föredrog att gradvis reformera samhället. (World values survey E034) Samma år var det 85% som var missnöjda med hur demokratin utvecklades i landet och majoriteten av dessa missnöjd menade att de var mycket missnöjda. (World values survey E110)

I samband med att de ekonomiska svårigheterna har ökat har också förtroendet för de politiska institutionerna minskat. I början på 1990-talet hyste drygt 40 % av de tillfrågade stort förtroende för parlamentet, men denna siffra hade 1999 sjunkit till mindre än 20%. (World values survey, E075) Även om man antar att förväntningar alltid är för högt ställda, när det gäller förändringar, är det en remarkabel sänkning. Det minskade förtroendet för parlamentet är inte en isolerad siffra, trenden är tydlig, för ryssarnas förtroende för politiska institutioner har under åren minskat. (Shlapentokh, 2006 s. 156) Detta sammanfaller med att man inte anser att institutionerna klarar sina uppgifter, är korrumperade eller inkompetenta. (Shlapentokh, 2006 s. 168) Många ser till exempel inte skillnaden mellan polis och kriminella, (Shlapentokh, 2006 s. 161) vilket en nyligen publicerad undersökning i Izvestija stödjer, där nästan ingen hade något förtroende för polisen som organisation. (<http://www.izvestia.ru/moscow/article3092903/> 2006-12-02) Ännu syns det ingen effekt på medborgarnas värderingar när det gäller demokrati. Tvärtom har övertygelsen om att demokrati är att föredra framför den nuvarande situationen, stigit från 42,9 till 47,8 medan de som är osäkra eller tycker annorlunda håller sig runt ¼ av de tillfrågade. (World values survey, E123) De politiska institutioner, som får högst stöd är media (25 %) och förvånande nog armén (30%). (Shlapentokh, 2006 s. 166)

4.5 Reformerna påverkan på den politiska kulturen

De reformer, som infördes, gjorde egentligen väldigt lite för att möjliggöra demokratins tillväxt. Faktiskt var det paradoxalt att många av de bra och demokratiska reformer, som Gorbatsjov igångsatte, stoppades av Jeltsin. (Nelson & Kuzes, 1995. s. 68) Anledningen till detta beteende var att gruppen kring Jeltsin mötte motstånd mot sina planer på reformering. Det lättaste var helt enkelt att tysta oppositionen genom att begränsa deras rätt att komma till tals, det gjordes

genom att huvudsakligen föra över mycket kraft till den exekutiva makten. Det här föraktet för oppositionen återkommer vid presidentvalet 1996, då det var många, som ansåg att Ryssland riskerade att rösta fel (även i väst). Det var också osäkert om Jeltsin hade accepterat en valförlust, uttalanden från Jeltsins administration tycktes stärka eller till och med bekräfta det. (Barany & Moser, 2001 s. 29)

Ända fram till 1993 var Rysslands författning densamma som Sovjetunionens konstitution, vilken var antagen 1977. Intresset för att skapa ett demokratisk Ryssland var uppenbart inte särskilt stort, särskilt inte om man jämför med hur viktigt man ansåg att de ekonomiska reformerna var. Staten, som hade kunnat skydda medborgarna från de negativa effekter, vilka med all säkerhet skulle komma av moderniseringen, var passiv. Regeringen och Jeltsin menade att avregleringen och marknadsekonomin med tiden skulle lösa problemet själv. Detta misslyckades, då parlamentet, som en del i sin politiska kamp mot Jeltsin, frikostigt gav ut ekonomiskt stöd till de industrier, som skulle klara sig utan statssubvention. Pengarna kom emellertid inte arbetarna till väl utan gick oftast rätt ner i ägarnas fickor. (Boone, Gomulka & Layard, 1998 s. 4) Staten lämnade också iväg mycket av sin makt, då Sovjetunionen formellt hade varit en federation och så var även Ryssland. Moskva förlorade under början av 1990-talet inflytandet över regionerna och detta har inte börjats ta igen förrän under Putin, vilket försvårat implementeringen av reformerna.

4.5.1 Civilt samhälle

Under varken Sovjetunionen, Jeltsin eller Putin har framväxten av ett civilt samhälle uppmuntrats. (Hashim, 2005 s. 40) Det är därför något förvånande att finna att civilt samhälle, inte ett stort men ett samhälle, som utvecklats trots de svårigheter, som funnits och finns. En förklaring till detta är att stödet för ett civilt samhälle i form av ett socialt kapital är stort. Som Christopher Marsh visar så har många av Rysslands regioner en bra grogrund för framväxten av ett civilt samhälle. I västra Ryssland hamnar många av regionerna på högsta eller nästhögsta placeringen när det gäller stöd för civilt samhälle, (Marsh, 2000 s. 190) vilket också bevisas att när det under 90-talet blev möjligt att starta upp associationer skedde det en stark ökning i just dessa regioner. Bara i Moskva mellan 1991 och 1994 registrerades 2146 nya föreningar och ökningen fortsatte och är fortfarande hög. (Hudson, 2003 s. 217) Moskva är ett specialfall, eftersom det är huvudstaden och en del anser att Moskva inte är representativt för ryska städer. En titt på andra städer och områden bekräftar emellertid bilden av ett relativt rikt civilt samhälle. I staden Volgograd fanns det många NGO:s, som lyckades överleva tack vare medlemsavgifter. (Hudson, 2003 s. 218) Även i de två mindre städerna, Kirov och Syktyvar, fann James Alexander att det 1994 fanns en viss optimism för framväxten av det civila samhället. Siffror gör gällande att det i hela Ryssland nu finns 350 000 föreningar och 70 000 av dessa är sociala och/eller ickekommersiella. Föreningarna sysselsätter mellan en miljon till till två

och halvmiljon invånare och har stor påverkan på det dagliga livet. (Domrin, 2003 s. 194) En annan siffra talar om, att det 2005 fanns så många som 600 000 registrerade NGO:s. (Proskuryakova, 2005)

Jag anser att man måste se detta i ljuset av vad som gjorts, eller inte gjorts, för att främja tillväxten av det civila samhället. Det är egentligen först under Putin, som man börjat intressera sig för det civila samhället, men på fel sätt. Nya lagar, som har antagits, gör det svårare för det civila samhället att växa, eftersom staten har skaffat sig ökad insyn i, varifrån pengarna kommer. Organisationerna måste omregistrera sig och Kreml har på andra sätt också försökt att skaffa sig kontroll över det civila samhället. (Uhlin, 2006 s. 91)

4.5.2 Partier

Ända sedan upplösningen av Sovjetunionen har Ryssland haft svårt att skapa partier. Det har varit svårt att locka medborgarna att bli medlemmar och grunda rikstäckande partier. Misstron mot partier har dessutom varit och är stor. (Uhlin, 2006 s. 153) Anledningen till detta beror framförallt på det dåliga rykte, som kommunistpartiet skapade under Sovjettiden. (White, 2000 s. 60) Partier har inte heller tillåtits spela stor roll i Ryssland, man har inte möjliggjort för partier att vara en plattform för opposition och där medborgaren kan engagera sig och delta i politiken. Istället är det oligarker, företag och andra ekonomiska intressen, som har påverkat politiken. (McFaul, 2001 s. 318) Partierna är ofullständiga och är snarare en plattform för politiker och saknar en riktig ideologi, (Sävborg, 2001 s. 70) vilket har förstärkts av politikerna själva och korruption har minskat förtroendet för politiker ännu mer. (Alexander, 2000 s. 80) Jeltsins svaghet och konsumtion av alkohol gjorde också att stödet för presidenten snabbt minskade. Det är endast en miljon (av en nuvarande befolkning på 142 miljoner), som är medlemmar i ett parti, (Sakwa, 2004 s. 114) det vill säga ungefär 0,7% av befolkningen.

Jag tror även att trenden förstärks av att få partier har varit beständiga eller långlivade. Av de partier som skapades direkt efter Sovjetunionens fall är det idag få som återstår, många har slagits samman eller ombildats. Personer, som till exempel Moskvas borgmästare Luzjkov, som tidigare var kritisk mot Putin, men som efter ett svidande nederlag i Dumavalet 1999, stödde han och hans parti öppet Putin, som presidentkandidat.

5 Slutsats

5.1 Formandet av den politiska kulturen

5.1.1 Historiens roll

När jag började ”läsa in mig” på den politiska kulturen i Ryssland var jag rätt så skeptisk till tanken, att Ryssland skulle ha en demokratisk politisk kultur. Även om jag redan hade en uppfattning om att historiens roll ofta förstoras upp, när det handlar om politisk kultur, trodde jag ändå att den skulle ha en viss betydelse.

Det har visat sig att historiens roll är mycket mindre än vad jag trodde, då de ryska medborgarna präglas av en politisk kultur, som är demokratisk. Förvånansvärt demokratiskt om man betänker på i vilket slags samhälle Ryssland varit och är. Givetvis har Sovjetunionen påverkat ryssarnas politiska åsikter, eftersom det fanns ett starkt stöd för socialstaten och tilltron till staten och dess uppgifter var stark. Till viss del var den demokratiska idén inte lika väl utvecklad som i väst, men trots detta är det anmärkningsvärt väl utvecklad. Människorna ville ha mer demokrati och hade flera av de egenskaperna, som krävdes för att en spirande demokrati åtminstone skulle få fäste och utvecklas.

Putnam har visat att i Italien har historien haft en stor påverkan på hur demokratin har utvecklats. Jag vill inte säga att ett lands historiska erfarenheter är obetydliga, men jag menar att min studie visar att det finns andra faktorer som är viktigare. Även utan en demokratisk tradition kan ett lands politiska kultur relativt lätt ändras genom en rätt utförd demokratiseringsprocess. Finns det erfarenheter av demokrati kommer detta givetvis att underlätta demokratiseringsprocessen, men det är inte givet att ett land med erfarenhet av demokrati skulle lyckas bättre än ett utan.

5.1.2 Statens roll

Jag har kommit fram till att det är den ryska staten, som är ytterst ansvarig för hur den politiska kulturen har utvecklats. Till detta kan man lägga den situationen, som emellertid även staten har stort ansvar för. Ända sedan Sovjetunionen upplöstes, och före det också, har det hos makthavarna funnits ett förakt mot de

vanliga medborgarna. Sovjetunionen upplöstes, eftersom "en liten klick" bestämde att Sovjetunionen inte gick att reformera eller att man inte ville försöka. Majoriteten av befolkningen ställde sig bakom idén att reformera Ryssland, men de ville reformera Ryssland genom gradvisa reformer och inte, som det skedde, med abrupta och snabba reformer. Reformernas misslyckande innebar att förtroendet för regeringen minskade. Trenden har även förstärks på senare tid genom att Putin har försökt att skaffa sig kontroll över det civila samhället.

Detta är förvisso de politiskt övergripande frågorna, men även på en mer daglig kontakt med myndigheter, har förtroendet för staten minskat. Människor har tappat mer och mer förtroende för de statliga institutionerna, vilket givetvis innebär ett minskat politiskt förtroende och därmed minskar också möjligheten att demokratin fungerar. Ett annat problem är den utbredda misstron mot politiker och partier, som redan grundlades under Sovjetunionen och denna misstro har förstärks i det postsovjetiska Ryssland, då politiker inte lyckats leva upp till medborgarnas ideal och partierna inte har kunnat organiseras till en allmän angelägenhet, utan har förblivit svaga och grupperats kring enskilda individer.

Nostalgin i Ryssland har ökat, men det är ingen längtan tillbaka till det socialistiska Sovjetunionen, utan istället är det den ekonomiska stabiliteten, som Sovjetsystemet innebar, som man saknar.

5.2 Sammanfattning av den politiska kulturen

Det är givetvis svårt att på några sidor summera ett lands politiska kultur, men jag anser att det finns ett antal punkter, som är värda att poängtera. Rysslands politiska kultur är av materiell sort, men behöver inte alltid ha varit sådan. I slutet av 1980-talet och början av 1990-talet fanns det ett stort hopp om att liberalisera och demokratisera Ryssland. Det är svårt att säga om detta var en äkta postmateriell värdering eller om man trodde att med en demokratisering skulle samhället utvecklas ekonomiskt. Kanske hoppades man att de materiella behoven skulle lösas genom införandet av demokrati och liberalisering. Det jag menar är att de materiella värderingarna var alltid viktiga, men man trodde att man kunde uppnå allt på en gång. Jag tror på det senare, fast detta behövs undersökas mer noggrant innan man kan dra några slutsatser. När den ekonomiska situationen har förvärrats har de materiella värderingarna blivit viktigare än de postmateriella. Det mest väsentliga är helt enkelt att förbättra sin ekonomiska situation. Samtidigt finns det en önskan om att reformera landet, både politiskt och ekonomiskt, men mest ekonomiskt. Många är beredda att byta bort politiska förmåner mot ekonomiska. Stabilitet och säkerhet är viktigare än frihet.

Landets politiska förtroende är kluvet. Trots statens oförmåga att förse människor med en säkerhet, fortsätter idén om en stark stat att ha stort stöd,

eftersom människor vill ha en socialstat. Anmärkningsvärt är också att en strak president fortsätter att ha starkt förtroende. Detta kan förklaras med att under första delen av 1990-talet, när Ryssland var instabilt, var den ryska Jeltsin svag även om ämbetet rent teoretiskt var starkt. Sedan Putin kom till makten har också ett återtagande av den politiska makten från regionerna skett - något som varit populärt. För mig är det märkligt att en tro på att en person i toppen förväntas frälsa alla andra är så stark. Kanske kan det vara så att människor tror att det är det enda sättet att reformera Ryssland, reformer har alltid kommit uppifrån. Det finns ingen historisk erfarenhet av folkligt politiskt deltagande. Medan till exempel vi i Sverige utgår från att vi med regelbundna och återkommande val och däremellan påverkar politiker och granskar dem, är kanske den ryska synen sådan att politiken överlämnas till politiker och väljarna uttrycker sitt gillande eller ogillande på valdagen.

Samtidigt är det politiska förtroendet inte lika starkt inom alla områden. Synen på institutionerna i landet har emellertid fått en allvarlig törn, då misstron mot de traditionellt statliga institutionerna uppvisar ett rekordlåg förtroende. Det politiska förtroendet är lågt, man misstror staten och istället har familjen och kyrkan fått större förtroende.

En återgång till familjen borde innebära att inflytandet från äldre generationers politiska kultur borde bli större, det vill säga det, som rådde under sovjettiden. Något sådant har jag däremot inte definitivt kunnat spåra. Det finns tendenser, som pekar i den riktningen, men inget definitivt. Ser man på samhällets normer, verkar det som denna påverkan från äldre generationer har varit försumbar. Det yngre har bäst klarat omställningen från Sovjetunionen till post-sovjetiska Ryssland.

En växande misstro mot demokrati och reformer har igångsatts. Det, som i samband med att reformerna igångsattes hoppades på, har inte infriats, även om vissa politiska reformer har genomförts, vilka på pappret gjort Ryssland mer demokratiskt än Sovjetunionen har en äkta demokratisk styrelse uteblivit. Detta är givetvis oroande. Finns det inget förtroende för fortsatta demokratiska reformer, hotas självklart hela processen. Växer den här misstron, går det inte att införa demokrati om människorna inte vill det. Även om jag har skrivit att det finns ett lågt politiskt deltagande, verkar det ändå som om människorna har ett relativt rikt socialt kapital, som skulle kunna användas till att mobilisera medborgarna till ett mer politiskt aktivt liv. Var detta sociala kapital kommer ifrån är givetvis också svårt att spekulera om, men en tänkbar förklaring är att det sociala kapitalet var nödvändigt under Sovjettiden. Man överlevde genom att man hjälpte varandra. Människors ovilja till att delta i det politiska livet kommer delvis från erfarenheter under Sovjettiden men har förstärks i det post-sovjetiska Ryssland då många känner att det inte är lönt att engagera sig.

Även om den ryska politiska kulturen kan verka dyster, finns det trots allt hopp. Människorna i Ryssland är medvetna om att det är en skillnad mellan rysk och västerländsk demokrati och att de hittills varit förvånansvärt tålmodiga och håller kvar vid sina drömmar om ett reformerat Ryssland. Stödet för reformer är trots effekterna av chockterapi fortfarande stort och människor hoppas att

Ryssland ska kunna reformeras, för att återigen kunna bli en fungerande välfärdsstat. Frågan är bara hur länge man klarar att hålla fast vid idealet - kommer det någon, som är beredd att lyssna och infria befolkningens förhoppningar innan de "vänder ryggen" till dem?

6 Referenser

- Alexander, James, 2000. *Political culture in post-communism Russia formlessness and recreation in a traumatic transition*. London: MacMillian Press Ltd.
- Allison, Graham, 2002. *Deepening Russian democracy: Progress and pitfalls in Putin's government*. Harvard international review, vol. 24, nr. 2. s. 62-67
- Almond, Gabriel A. & Verba, Sidney, 1963. *The civic culture*. Princeton: Princeton university press.
- Aron, Leon, 2000. *Yeltsin a revolutionary life*. New York: St. Martin's press
- Baker, Peter & Glasser, Susan, 2005. *Kremlin rising: Vladimir Putin's Russia and the end of revolution*. New York: Simon & Schuster Inc.
- Baboglo, Sergej. <http://www.izvestia.ru/moscow/article3092903/> - 2006-12-02
- Barany, Zoltan & Moser Robert G., 2001. *Russian Politics: Challenges of democratization*. Cambridge: Cambridge University press.
- Billington, James H., 2004. *Russia in search of itself*. Baltimore: The John Hopkins university press.
- Boone, Peter; Gomulka, Stanislaw & Layard, Richard, 1998. *Emerging from communism Lessons from Russia, China, and Eastern Europe*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
- Catterberg, Gabriela & Moreno, Alejandro, 2005. *The Individual Bases of Political Trust: Trends in New and Established Democracies*. International Journal of Public Opinion Research, vol. 18, nr 1, s. 31-48
- Devlin, Judith, 1995. *The rise of Russian democrats: The causes and consequences of the elite revolution*. Aldershot: Edward Elgar publishing Limited.
- Diamond, Larry, 1994. *Political culture and democracy in developing countries*. London: Boulder.
- Domrin, Alexander N., 2003. *Ten Years Later: Society, "Civil Society," and The Russian State*. Russian Review, vol. 62. nr. 2, s. 193-211

- Eckstein, Harry, 1988. *A culturalist theory of political change. The American science political science review*, Vol. 82. nr. 3, s. 789-804
- Eckstein, Harry, 1991. *Regarding politics Essays on political theory, stability and change*. Berkley: University of California Press.
- Esaisson, Peter - Gilljam, Mikael - Oscarsson, Henrik - Wängnerud, Lena, 2002. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Fleron, Frederic J. *Post-Soviet Political Culture in Russia: An Assessment of Recent Empirical Investigations*. Political Culture and Political Preferences. *American Political Science Review* 82, 2 (juni, 1988), S. 589-93.
- Galeotti, Mark, 1995. *Gorbachev and his revolution*. New York: St.Martin's Press
- Gerner, Kristian, Hedlund, Stefan & Niclas Sundström, 1995. *Hjärnridån*. Stockholm: Fischer & Co
- Gibson, James L., 1996. *Political and Economic Markets: Change in the connections between attitudes toward political democracy and a market economy within the mass culture of Russia and Ukraine*. *The journal of politics*, vol. 58. nr. 4, s. 954-984
- Gibson, James L., Duch, Raymond M., Tedin, Kent L., 1992. *Democratic values and the transformation of the Soviet Union*. *The journal of Politics*, vol. 54. nr. 2, s. 329-371
- Gitelman, Zvi, 1977. *Soviet political culture: insights from Jewish emigres*. *Soviet studies*, vol. 29. nr. 4, s. 543-564
- Hahn, Jeffrey W., 1991. *Continuity and change in Russian political culture*. *British journal of political science*, vol. 21. nr. 10, s. 393-421
- Hashim, Moshim S. 2005. *Putin's etatization project and limits to democratic reforms in Russia*. *Communist and post-communist studies* , vol. 38. nr. 1, s. 25-48
- Hudson, George E., 2003. *Civil Society in Russia: Models and Prospects for Development*. *Russian Review*, vol. 62. nr. 2, s. 212-222
- Håstad, Disa, 1995. *Ryssland i förvandling*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Inglehart, Ronald, 1990. *Culture Shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.

- Inglehart, Ronald, 1971. *The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies*. The American Political Science Review, vol. 65, nr 4, s. 991-1017
- Laitin, David D., 1982. *Political Culture and Political Preferences*. The American Political Science Review, vol. 82. nr. 2, s. 589-597
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur
- Mancur Olson, Jr., 1963. *Rapid Growth as a Destabilizing Force*. The Journal of Economic History, Vol. 23 nr. 4, s. 529-552
- Marsh, Christopher, 2000. *Social capital and democracy in Russia*. Communist and post-communist studies, vol. 33. nr. 2, s. 183-199
- McFaul, 2001. *Russia's unfinished revolution: political change from Gorbachev to Putin*. New York: Cornell university press
- McFaul, Michael & Petrov, Nicolai, 2004. *What the elections tell us*. Journal of Democracy, vol. 15. nr. 3, s. 20-31
- Millar, James R., 1987. *Politics, work and daily life in the USSR: a survey of former Soviet citizens*. Cambridge: Cambridge university press
- Miller, Arthur H., Reisinger, William M. & Hesl, Vicki L., 1998. *The Russian 1996 presidential election: referendum on democracy or a personality contest?* Electoral Studies, vol. 17 nr. 2, s. 175-196
- Mishler, William & Rose, Richard, 2001. *What are the origins of political trust?* Comparative Political Studies, vol . 34 nr 1, s. 30-63
- Nelson, Lynnd D. & Kuzes, Irina Y.,1995. *Radical reformin Yeltsin's Russia: political, economic and social dimension*. New York: M. E. Sharpe, Inc.
- Petersson, Bo & Robertsson, Alexa, 2003. *Identitetstudier i praktiken*. Malmö: Liber AB
- Petro, Nicolai N., 1995. *The rebirth of russian democracy*. Harvard: Harvard university press
- Preston, Peter 1997. *Political-cultural identity*. London: SAGE.
- Proskuryakova, Liliana N. <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=6607>
2006-12-04

- Putnam, Robert D., 1993. *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Reisinger, William M.; Miller, Arthur H; Hesli, Vicki L & Maher, Kristen Hill, 1994. *Political values in Russia, Ukraine and Lithuania: Sources of implications for democracy*. British journal of political science, vol. 24, nr. 24, s. 183-223
- Sakwa, Richard, 2004. *Putin Russia's choice*. London: Routledge
- Secor, Anna J & O'Loughlin, John, 2005. *Social and political trust in Istanbul and Moscow: a comparative analysis of individual and neighbourhood effects*. Transactions of the Institute of British Geographers, vol. 30, nr. 1, s. 66-82
- Shlapentokh, Vladimir, 2006. *Trust in public institutions in Russia: The lowest in the world*. Communist and Post-communist studies, vol. 39. nr. 2, s. 153-174
- Sävborg Romare, Ebba, 2000. *Ryssland under Jeltsin*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet
- Tong, James, 2003. *The gender gap in political culture and participation in China*. Communist and Post-Communist Studies, vol 36. nr. 2, s. 131-150
- Wildavsky, Aaron, 1987. *Choosing preferences by constructing institutions: a cultural theory preference formation*. The American political science review, vol. 81, nr. 1, s. 3-22
- White, Stephen, 2000. *Russia's new politics the management of a postcommunist society*. Cambridge: Cambridge university press
- White, Stephen, 1979. *Political culture and soviet politics*. London: The Macmillian press ltd
- World values survey, landdatabas. <http://www.worldvaluessurvey.org/> . Samtliga referenser kontrollerade 2006-12-08